

På homiletisk karruseltur – 3 måneders studieorlov for en homiletisk netværks tovholder.

Jeg har fået til opgave at holde et tov.

Et langt tov, som går gennem både tid og rum.

Det snor og bugter sig gennem historier og historien – og kernen er Historien.

Har jeg mon fat i den lange ende?

Jeg følger tovet bag mig, og opdager, at der er flere løse ender,

men også mange mødesteder, hvor tovet krydser sig selv.

Selv om det ser tykt og stærkt ud, så er der steder, hvor det har været splejset og forstærket af andet materiale.

Historien i den lange historie kommer til syne på forskellig vis i det lange tov.

Og nu er jeg en af dem, der holder det.

Det føles godt, selv om det kan give lidt ømme fingre.

Jeg sætter mit eget beskedne aftryk med svedige hænder,

som alle kolleger gør dag efter dag.

Baggrund:

- På pastoralseminariet efteråret 1994 stødte jeg på faget Homiletik. Som teologisk student i årene op til, var kendskab til og fordybelse i Praktisk teologi ikke udbredt på fakultetet, så homiletik som fag var nyt for mig. (Jeg læste teologi i "the literal age"(jf. PREACHING IN AN ORAL AGE: PREACHING STYLES THAT "SPEAK" TO A POST-LITERATE GENERATIONI af Silas R. Krueger, [Wisconsin Lutheran Seminary](#), 2015)

Når jeg tænker tilbage på undervisningen kører i mit baghoved temaet fra musicalen Hair, for undervisningen var (udover gennemlæsningen af MANGE prædikener) fokuseret omkring et skema af en teolog ved navn Bukowski – altså et navnesammenfald med hovedpersonen Claude fra musicalen - som Milos Forman filmatiserede i 1979, og som jeg havde gennemanalyseret i musikfaget i min gymnasietid. Her drejer det sig dog om en reformert tysk teolog ([Predigt wahrnehmen](#)
[Bukowski, Peter. - Neukirchen-Vluyn : Neukirchener, 1992, 2. Aufl.](#) Og [Die Bibel ins Gespräch bringen](#)
[Bukowski, Peter. - Neukirchen-Vluyn : Neukirchener, 1994](#))

Vi analyserede hinandens og andres prædikener efter dette Bukowski-skema (her gengivet efter det materiale, som vi fik udleveret på Pastoralseminariet):

- a) Hvordan er opdelingen og overgangene i min prædiken – og hvorfor netop lige der?
- b) Hvilken rækkefølge har jeg valgt for min prædikens forskellige dele?

Sprog:

- a) Er der fremmedord?
- b) Hvordan er sætningernes længde, hvor varierer de?
- c) Er der pointer uden forklaring?
- d) Er der en klar formulering af min hensigt og mit mål med prædiken?

Pointe

- a) Hvor i min prædiken har jeg valgt at placere min(e) pointe(r)?
- b) Hvor meget plads har pointerne fået?

Og til sidst fokus på indledningen (Den allerførste sætning) og afslutningen (traditionel eller utraditionel)

- Jeg skal for god ordens skyld nævne, at to lektioner med Gunda Jørgensen på Pastorseminariet også satte sig varigt mén. Fortællingens kraft fik ram på alle tilhørere, der nok siden har benyttet mange lejligheder til at fortælle i narrative prædikener.
-
- Med den baggrund – suppleret med obligatorisk efteruddannelse – ugentlige prædikenvejledninger i Præsteforeningens Blad – en pæn stak prædikensamlinger i reolen – og senere Pastorlisten og andre digitale støttestave – gik jeg i gang med at prædike.

Og således hensvandt godt 20 år.. hvor erfaring (både generel livs- og specifik prædikant/præste-erfaring) også bidrog med læring, ligesom læsning af nyere teologi satte sit præg på arbejdet/håndværket med at skrive og holde prædikener.

Med tiden erfarede jeg, at forbindelsen med menigheden skærpedes markant, hvis jeg kunne frigøre mig fra manuskriptet. Stikordsmanuskripter blev almindeligt til plejehjemsgudstjenester og dåbsgudstjenester,- og senere lagde jeg helt papiret fra mig ved disse tjenester. Men til begravelser, vielser og ikke mindst om søndagen, havde jeg ikke modet. Nogle søndage blev det dog sådan alligevel, men det føltes lidt som snyd,- nok fordi min forberedelse ikke havde været grundig nok. Fik jeg tydeligt nok sagt det, jeg ville sige? Gik der for meget tabt?

En dag blev jeg ringet op af Pia Nordin Christensen, som spurgte, om jeg ville være tovholder for homiletisk netværk i Nørrebro Provsti. Det overraskede mig at få den opfordring, men efter Pias forsikring om, at man ikke behøvede at være blandt de ypperste af provstiets prædikanter for at varetage den funktion, så takkede jeg ja.

Og mødte atter faget homiletik, men på en ganske anden vis. Et par kursusdage med bl.a. Marianne Gaarden og ” besøg i prædikenens tredje rum” – henvisninger til ”New Homiletics”- ”Other-wise-preaching” og en masse amerikanske homiletikeres navne blev smidt i min pulje, og et kig ind i den nye verden – og kurset Peer preaching – gav mig en nysgerrighed og interesse, der ledte mig på den homiletiske karusseltur, som tre måneders studieorlov har beriget mig med. Her var sandsynligvis huller i min homiletiske/ teologiske dannelse, og det kunne ikke lykkes mig at få det fyldt, hvis ikke jeg fik ro og tid.

Resultatet blev en karruseltur, hvor jeg selv har taget ture,- men også siddet på bænken og observeret:

- At få læst en masse homiletik (og liturgik og teologi) altså på ”skole”-bænken
- At lytte til andre prædikanter end mig selv – tur rundt omkring (en karrusel hedder på engelsk en merry-go-round – måske kunne man også kalde min orlov for en homiletisk rundkørsel : round-

about, hvor jeg har bevæget mig rundt i bøgerne og sagen,- og så ind i mellem har valgt en afkørsel til en kirke, hvor jeg har deltaget i højmassen)

Den første tur:

Orloven indledtes med en "studie-tur", da jeg deltog som præst for K9 Nørrebro på FDFs Landslejr. 10 dages kirke, kan man med sindsro kalde sådan en begivenhed. De mange morgen og aften-andagter blev et glimrende eksempel på "Other-wise"-preaching/ Prædikenværkstedssamarbejde. Hver andagt blev, med udgangspunkt i et omfangsrigt inspirationsmateriale udarbejdet af Forkyndelsesudvalget anført af Anna Berg, forberedt og afholdt i samarbejde med FDF-ledere, så der var dagligt 1-2 prædikenværksteder. Det mindede om det kendte fra søndagene – "evangelierne" var valgt på forhånd for os – og var alligevel anderledes. To præster og to ledere, der alle var meget fokuserede på, at der skulle høres mere end én stemme (polyfonisk), og at ingen havde veto-ret i processen. Vi lod hinanden komme til orde både før og i andagterne.

Vi havde et godt udgangspunkt, da der allerede var godt kendskab til hinanden, og vi havde samarbejdet før i forbindelse med fdf-gudstjenester i Anna kirke og ved kredsens hytte i Hareskoven. Der fandt en gunstig vekselvirkning sted: lederne kendte "menigheden" bedre end os (i hvert fald 35 ud af de ca. 200 i vores "landskab"), og præsterne var den teologiske kapacitet. De to ledere er kirkevante, så meget var givet på forhånd. Samarbejdet med musik-bandet var også vellykket.

Og så var broen, der førte mig fra tjenestegørende præst i Anna kirke til student, etableret.

De følgende ture:

Prædiken – en ord-begivenhed:

"Prædiken er for mange først og fremmest en begivenhed, der er indlejret i gudstjenestens tid og rum, og har således en fast plads og en særlig funktion i et rituelt forløb. Den egentlige gudstjeneste er videre en synkron begivenhed, hvor mange forskellige stemmer i landets lokale kirker tilsammen prædiker til hele den folkekirkelige menighed. Den enkelte prædiken er imidlertid en engangsforeteelse. Den kan kun opleves én gang, ved gudstjenesten i én bestemt menighed, udført af én bestemt præst på én bestemt helligdag; og selv hvis prædiken genbruges i en anden menighed, af en anden præst, et andet år, så er mindst et af elementerne udskiftet, og situationen en anden. Prædikenbegivenheden har dermed både en makro- og en mikrodimension; men uanset hvilket perspektiv, man lægger på prædiken som situation, står man efter den egentlige gudstjeneste tilbage med det faktum, at prædiken nu ikke længere findes, da den samme prædikensituation ikke kan genetableres. Der er dog en mulighed for at omgå prædikens flygtighed, hvis man flytter blikket fra prædiken som situation til prædiken som tekst." skriver Lektor Kirstine Helboe Johansen, Aarhus Universitet og Ph.d. studerende Anne Agersnap i Prf.foreningens blad 2017, nr. 46, da de beretter om forskningsprojektet med Prædikendatabasen med prædikener fra 2011-2016.

Jeg har læst mange prædikener, men jeg har ikke – i de sidste 27 år - hørt så mange – udover mine egne. Så jeg besluttede mig for, at nu ville jeg høre andre prædike. Og ikke kun mine kolleger på Nørrebro, - endskønt der er mange dygtige prædikanter! – men andre, som jeg ikke har kendskab til fra homiletisk netværk eller andet kollegialt samarbejde i provstiet.

Jeg lod mig til dels inspirere af ” En kirke-maraton” (Simon Ankjær Andersen), men efter endt læsning konkluderede jeg, at bogen sjældent havde sit direkte fokus på prædikenen i den gudstjeneste, han havde deltaget i – højst en parafrase af evangeliet – og (især hvis han efterfølgende havde talt med den tjenestegørende præst) et par sætninger om udlægningen. Bogens tyngde og interesse ligger et andet sted eller andre steder,- og den er en glimrende PR for klassiske, traditionelle højmesser i de store kirker i Københavns Stift.

Et par af forfatterens anprisninger førte mig dog til højmesser andre steder i byen.

Men jeg ville også gerne længere væk.

Således drog jeg på søndagsture udenfor Københavns Stift,- og her forsøgte jeg at deltage i gudstjenester, hvor jeg ikke kendte den tjenestegørende præst i forvejen for at udelukke forudindtagethed. Jeg forsøgte også at lytte til præster, der var en del yngre, end jeg selv er, da jeg havde en formodning om, at det ville være inspirerende at lytte til en prædikant, der havde studierne i frisk erindring,- og måske kunne jeg ligefrem lytte mig til, hvordan homiletik har undergået et forandring siden min egen tid på Pastorseminariet.

Jeg har ikke bedt om manuskript til prædikenerne, jeg har hørt. Visse steder fandtes der ikke et skriftligt manuskript, og så gav det jo sig selv,- men andre steder kunne jeg nok have fået det.

Selvfølgelig er prædikenen litteratur (jf. Llambas: Standard-prædikenen 2016), og det førnævnte arbejde med prædikendatabase og det faktum, at der stadig udgives prædikensamlinger, vidner da også om, at der både er lærdom og opbyggelse ved at læse prædikener – men mit sigte var altså primært at lytte til prædikener – at være til stede i den flygtige ord-begivenhed, men med ret til at notere lidt ned.

Det skete, at en kollega lagde mærke til, at jeg sad med en lille bog i hånden og tog noter. Det medførte en kort samtale, hvor jeg forklarede, at jeg ikke kom fra Teologi-politiet, men i min studieorlov ville lytte til andre stemmer end min egen. En enkelt gang- i begyndelsen af orloven - kom jeg dog til at opføre mig som teologi-politiet (heldigvis hos en rodfæstet, selvsikker og erfaren præst), da jeg mente, at den påstand om, hvad evangeliet ”var”, jeg havde hørt min kollega komme med, var en tillempning, som ikke holdt. Det sagde jeg i kirkedøren. På hjemturen kom jeg til at tænke på min gamle lærer, kalkmalerikenderen og kirkehistorikeren Knud Banning, som ofte pralede af, at han altid stillede sig op i kirkedøren og kritiserede prædikenen, som han lige havde hørt – og jeg tog en rask beslutning om, at sådan ville jeg ikke gøre en anden gang. For det er en sårbar situation, det ved jeg jo fra mig selv. Det kræver sit modige menneske at stille sig op og forkynde. – Og ofte kan man knapt nok huske, hvad man fik sagt – lige dér, hvor man giver hånd og siger god søndag. Kirkekafeens hensigt og betydning er legio, men jeg underkender ikke, at præstens krop og sind falder til ro, når de første dråber rammer drøbelen – og så kan man evt. tale om gudstjeneste, prædiken, salmer, musik og den kommende uge! Indtil da har præsten krav på nænsomhed.

Siden da, har jeg bestræbt mig på at opmuntre kolleger til at fortsætte det gode arbejde - ved at understrege hvilke dele af prædikenen, der gjorde indtryk og satte aftryk på mig – og havde teologisk tyngde. Hvis kollegerne havde tid, mod på og lyst til at tale med mig.

Læsning – Andre rundture..

De homiletiske traditioner, jeg er formet af som prædikant er : Transfer-modellen. Prædikenen som litteratur og æstetik , men New Homiletics har gjort sit indtog,- både i faget og i den almindelige erfaring en prædikant gennem de sidste 27 år har gjort sig.

Denne empiriske vending maner til eftertanke, når præsten forbereder sin prædiken,- men den teologiske faglighed risikerer at nedtones eller forsvinde, hvis prædikanten hele tiden bruger sin tankevirkksomhed på at forsøge at sætte sig i tilhørersens sted. Naturligvis prædiker præsten for sig selv,- det princip skal ikke fraviges,- men kommunikationen skal jo gerne lykkes, så andre også kan begribe og gribes af prædikenen.

Så jeg ville eftersøge den homiletiske tænkning, der både henter indhold fra Old og New Homiletics, men det krævede af mig, at jeg havde større kendskab til det nye.

Som indføring var Prædikenhåndbogen med til at give mig et overblik, og suppleret med artiklen i Tidsskrift for praktisk teologi 1/2020 af Marlene Ringgaard Lorensen: Nyere nordisk homiletik: "Empirisk vending, fremmedhed og resonans", mente jeg, at jeg havde et godt grundlag for fordybelse.

Meget inspirerende var læsningen af Jan Sievert Asmussens: Ord virker. Retorisk homiletik fra 2010. Med det klassiske retoriske udgangspunkt skabes forbindelsen til New Homiletics (især David Buttrick) og samtidig skæves der hele tiden til den tyske nyere homiletiske tænkning (Nicol). Forfatteren stiller beredvilligt tre egne prædikener til skue i slutningen af bogen, og viser i sine noter, hvordan han arbejder med retorikken. Den bog er nødvendig for nogen (nye prædikanter) og til gavn for alle os andre. Sanne Thøisen kritiserer i sin anmeldelse i DTT 2012 pp. 233-234 denne homiletik for at lægge for stor vægt på patos, og ikke levne plads for den kritiske teologiske refleksion i prædikenen. Forfatteren ville måske svare, som jeg læser Asmussens bog, at den refleksion hører til i "inkubations"-delen i forberedelsen af prædiken, hvor præsten lægger sig fast på – i en overskrift- hvad der skal forkyndes, og derefter tager fat på, hvorledes det skal gøres.

Jeg fik også indblik i Eugene Lowrys homiletiske overvejelser og metode. Han er selv inspireret af H. Grady Davis ,og her rettes blikket mod en prædikens plot og vendingen the Lowry Loop. (The Homiletical Plot: The Sermon as Narrative Art Form Eugene L. Lowry Westminster John Knox Press:2001) I luthersk sammenhæng virker prædiken-strategien kendt,- en lov/evangelium prædiken, som på sæt og vis forekommer klassisk.

Jeg ser også en forbindelse til Andreas Christensens Pi-prædikener (jf. <https://2andreas.blogspot.com/p/pi-prdiken.html>), der også har et Loop a la Lowrys.

Kritik af Lowry påpeger, at den empiriske vending ikke rigtig betones,- eller rettere sagt,- Lowry stoler på, at hvis prædikenen er god og med suspense, så vil Helligånden sørge for resten, så den "virker" i tilhøreren. Prædikens virkningshistorie (hos tilhørerne) interesserer ikke Lowry, for den del af arbejdet er ikke hans.

Prædikens narrativ førte mig til læsning af Silas Kruegers artikel, hvor jeg især bed mærke i forskellen på illustration (billede) og fortælling:

"Simple illustrations or analogies help us grasp truths more fully. They bring the light of understanding into our once-darkened minds, so you can see how important it is that we include them in our sermons. Stories serve a different purpose, as we mentioned. While illustrations clarify, stories enlist; and where illustrations explain, stories create an experience. Or to put it another way, well-chosen stories draw the listener into the truth of the story and touch him at the affective level, not just the cognitive." (PREACHING IN AN ORAL AGE: PREACHING STYLES THAT "SPEAK" TO A POST-LITERATE GENERATIONI af Silas R. Krueger, [Wisconsin Lutheran Seminary](#), 2015, p. 40) Denne skelnen kan måske lyde lidt som en kamp på ord, men jeg tager den med i mit baghoved fremover, når jeg inddrager fortællende afsnit i mine prædikener.

Den tredje tur

Således oplyst gik jeg så i gang med den sidste del, som virkelig kan ryste prædikanten.

Marianne Gaaardens ph.d og bog: "Prædikenen som det tredje rum" bekræfter den mistanke, som enhver prædikant ofte har næret: menigheden hører ikke altid det, som præsten har forsøgt at udtrykke. Til gengæld betyder relationen mellem prædikant og tilhører uhyre meget. Groft sagt: hvis menigheden kan lide præsten, så er prædikenen god. Det er ofte andre møder og samtaler, der er afgørende. (Dette bekræftes i "Religiøsitet og forholdet til Folkekirken 2020 – kvalitative studier" omtalt i "Præsten" 34,2022 p. 830. Hvis præsten opleves som autentisk, rummelig, støttende, nærværende og har situationsfornemmelse – og kan balancere mellem individ og fællesskab, så øges tilknytningen til folkekirken, så der pludselig er mere på spil end behovet for en "god oplevelse" i kirken.)

Marianne Gaarden lægger også stor vægt på præstens autenticitet som en forudsætning for, at kommunikationen i prædikenen lykkes.

Det vigtige for kirkegængerne var altså ikke graden af tro eller fromhed eller hvilken teologisk observans, en præst måtte have, men at præsten var autentisk og tro mod sin egen tro.

"Det viste sig, at respekten for præsten har afgørende indflydelse på kirkegængeres villighed til at lytte til og koncentrere sig om prædikenen. Og de aflæser lynhurtigt, om ordene betyder noget for præsten selv. De kan mærke, om det er hjerteblod eller bare tilegnet teologisk viden,"

(<https://www.kirke.dk/redskaber/biskop-praestens-person-og-tro-er-altafgoerende-praedikenen>)

Diskurs om autenticitet:

I min studietid beskæftigede jeg mig med de bibelske skrifers autenticitet, som man jo gør i historisk-kritisk metode, men nu er det præsternes autenticitet, der er tale om.

Autenticitet er et begreb, som i disse år tillægges stor betydning. Det lyder af og til nærmest som en floskel på linie med, at man "skal være den bedste udgave af sig selv" eller "bare være sig selv.." Ja, hvem skulle man ellers være? Selvfølgelig skal man ikke skabe sig, men jeg tror aldrig, at jeg har mødt et menneske, der ikke formåede at stikke fingeren i jorden og forsøgte at passe ind i den sammenhæng, personen befandt sig i. Det betyder ikke, at mennesket ikke er sig selv,- det er bare et spørgsmål om, hvilken side af sig selv, man lader træde frem i dette øjeblik,- i denne sammenhæng.

Et Svend Brinkmann citat rinder mig i hu: "Skal du da ikke bare 'være dig selv'? Næ, helst ikke! Det kan være udmærket at være sig selv, hvis man er et rigtig godt menneske. Hvis man derimod er moralsk middelmådig, som de fleste af os, er det måske bedre at efterligne Nelson Mandela eller Mother Teresa" (Politiken 12. februar 2016) Han formulerer ligefrem et mantra: "*Ned med autenticiteten – ind med værdigheden*". Brinkmann har fået rettet nutidens øjne mod den klassiske stoicisme,- og hans interesse for kristendommen (nok også med afsæt i den kritik, som nogle teologer har rettet imod hans populære værker) har bl.a. givet os bogen: " Mit år med Gud", hvor Brinkmann desværre går rundt udenfor kirkerne, men dog med næsen i mange teologiske værker. Særlig hans omtale af teologen Caputo: Gud eksisterer ikke, men Gud insisterer! (vel inspireret af den svage tænkning hos bl.a. Vattimo) og hans optagethed af Sløks teologiske tænkning, gør bogen læsværdig for mig. Brinkmann er "proprium"-læsning i tiden for præster, synes jeg. Og så følger jeg ham gerne i opgøret med autenticiteten, hvis den vel at mærke forstås

som endnu et buzz-word, der kan bruges som undskyldning eller forklaring på, at man ikke gør sig umage med og i sit liv.

Også inden for egne rækker, høres røster, der ikke blot køber præmissen om at være "autentisk":

Karsten Møller Hansen citeres i "En kirkemaratn" for følgende: " Jeg synes egentlig ikke, at kirkens opgave er at få folk i kirke. Hvis det, vi gerne vil lære dem, er noget, de kan i forvejen, har de jo ikke behov for at komme her. . Hvis vi formår det, vi skal – at elske vores næste – så behøver vi sådan set ikke at komme i kirke for at få det at vide. Så på en måde kan man sige, at kirkens opgave er at ophæve sig selv" (med Bonhoeffer og Vattimo) " Men jeg vil så tilføje: Erfaringen er, at tro kan vi ikke i særlig lang tid. Og så må vi komme i kirke igen for at blive mindet om det, vi skal.." Han påpeger, at det dog ikke længere opleves som nok, at man falder ind i en givende tradition i kirken,- der forventes noget mere originalt og personligt autentisk, som ikke alene sætter store krav til den tro, man må præstere, men som også skal føre til en konkret udvikling af personligheden. "Mange har utrolig svært ved at aflægge sig selv. De synes ikke, de bare kan overtage, hvad andre har sagt." Men hvad bliver der tilbage, hvis traditionen og historien glemmes? Hvis det bare er egne holdninger og værdier, der er tilbage? Karsten Møller Hansen svarer kontant: Så er der kun føleri og præstation tilbage, og dette "autentiske" giver ikke mening. " Du skal ikke føle noget. Du skal gøre noget."

Det udsagn lægger sig fint i slipstrømmen af en homiletiker, der på årets årsmøde i Homiletisk Selskab udtalte, at nutidens prædikener indeholder mere etik end metafysik. Om det har sin rigtighed, skal jeg ikke kunne sige på baggrund af de prædikener, jeg har hørt under min orlov. Men Svend Brinkmann vil nok være tilfreds, hvis det er tilfældet.

På trods af det gentagne krav om/ bestræbelse på autenticitet (her særligt belyst af Marianne Gaarden og rapporten om religiøsitet og forholdet til folkekirken 2020) viser der sig dog en anden måde at formulere sig og tænke om autenticitet , når man læser Hartmut Rosas udlægning af begrebet resonans.

Hos Rosa fremhæves autenticitet som modsvar på fremmedgørelse : nemlig at vi søger indad, for at finde ligheder, så vi får mulighed for at identificere os med hinanden, men Rosa mener, at vi skal gå en anden vej: med hans tese og tolkning af begrebet resonans som modsvar på rodløshed. I resonansen søger vi udad, så det ikke er følelser, men erfaringer, der giver os mulighed for at knytte an ved hinanden.

Rosa opridser tre erfaringer af resonans

- 1) Horisontal – andre mennesker (møder, samtaler)
- 2) Diagonal – kultur og natur (oplevelser)
- 3) Vertikal – de dybeste lag, religion.

Vi kan ikke styre resonans,- men lytte os til den og indlade os på den.

Måske er der tegn på samme bevægelse i Svend Bjergs skift fra narrativ teologi til erfaringsteologi, som jeg vil komme ind på senere.

Tilbage til "sagen"..

Det er ikke kun spørgsmålet om autenticitet, der tillægges stor betydning i Marianne Gaardens undersøgelse. Erfaringen af, at den enkelte tilhører i menigheden lægger sig selv og sin egen historie ind i

sin opfattelse af prædikenen, beskrives grundigt ved de mange interviews. "Det kirkegængerne tager med sig ud af kirkerummet er altså ikke præstens ord, men de tanker, som prædikenen har sat i gang i deres bevidsthed," så præsten skal forstå sig selv som et redskab til meningsdannelse, snarere end som en, der skal skabe en forståelse af evangeliet.

Marianne Gaarden påstår, at prædikenen skaber eller åbner for et tredje rum, som er et paradoks: Præstens prædiken er afsættet, men ikke styrende for, hvad der sker. Det må præsten overlade til "etwas ganz anders".

"Det er indlysende for mig, at i dette tredje rum er Helligånden på spil. Når man opgiver at ville kontrollere, hvordan kirkegængerne modtager og skaber mening i ens ord, levner det plads til Helligåndens virke. Det kan virke enormt befriende at vide, at det hele ikke afhænger af en selv," siger hun. (<https://www.kirke.dk/redskaber/biskop-praestens-person-og-tro-er-altafgoerende-praedikenen>)

Men "hvis man hævder, at det er Gud selv, der handler i prædikenen, og ikke prædikanten, taler man allerede ud fra sin egen subjektivitet, for vi kan ikke tale om, tænke på eller pege på Gud, uden at vi selv er med i handlingen. Det vidner empirien også om." Så præsten skal stadig gøre sig umage med sin prædiken, så at sige "møblere" det tredje rum.

Marianne Gaardens empiriske homiletik medfører tre konsekvenser:

1. Ingen oplæsning af manuskript. En prædiken skal ikke skrives, men forberedes og så holdes, så prædikanten selv er nærværende og kommunikerer med menigheden/ tilhøreren.
2. Ikke for megen tolkning og forklaring - prædikanten skal ikke tage menigheden ind i et eksegetisk værksted, hvor prædiken bliver til videnskabeligt foredrag.
3. Billeder, der får lov til at stå skal illustrere og sætte tilhørernes tanker i gang, så inkarnationen af Ordet kan få lov at komme til.

En kritisk anbefaling af bogen findes her: [Microsoft Word - 2016_GG-Gaarden-s. 20-23.docx \(foenix1976.dk\)](#) hvor Georg Græsholt skriver: " For mig at se lykkes det ikke rigtig for Marianne Gaarden at få ..videnskabsteoretiske eller fundamentalteologiske overvejelser til at hænge sammen med resten af bogen. Og spørgsmålet er da også, om problemstillingen (empiri/teologi) overhovedet er nødvendig at indføre i en bog, som, når alt kommer til alt, mere handler om retorik end om teologi? Altså om hvordan en tale (her en prædiken) virker."

Rystende læsning er det nu alligevel for teologiske boomers, der er opdraget i en tradition, hvor prædikantens person ikke er tillagt betydning, - og mest af alt har været set som en forhindring, der let kunne bremse evangeliets frie løb i blandt os.

Med Gaardens analyse og anbefalinger er vi vel snarest at beskrive som evangeliets medløbere.. (En tidligere pendant findes hos Johannes Johansen, der i en ordinationstale tordner mod betegnelsen "præsterolle" –og mod præster, der i det postmoderne vil gøre sig "nyttige" i samfundet, - og mod dem, der vil spille hovedrollen. Johansen pointerer, at præstens profession er at være medmenneske, - en birolle, - at stå mennesker bi i det vanskelige liv. Jf. "Ordet blev menneskets lys" af Johannes Johansen, 1985 pp. 37-40)

"Empirisk set ligger ejerskabet ikke hos tilhørerne, og det ligger heller ikke hos prædikanten ... Meningen opstår ... i selve situationen i spændingsfeltet mellem prædikantens ord i gudstjenesten og kirkegængernes

situerede erfaringer ... Det er en begivenhed, der sker, et rum, der opstår, hvori ord pludselig kan få en ny og forandret betydning – ikke af sig selv, for det er aktiveret af prædikant og kirkegænger i situationen, men det kan ikke styres eller planlægges af aktørerne. De kan kun indlade sig på eller overgive sig til det tredje rum” (”Prædikenen som det tredje rum” s. 143).

Jeg har ikke haft lejlighed til at høre Marianne Gaarden prædike under min orlov, men jeg hørte hende ved en ordination i november 2019. Heldigvis er hendes prædikener mulige at tilgå i skriftlig form (sic!) på Lolland Falster Stifts hjemmeside,- og her fandt jeg prædikenen fra den omtalte ordination. Stormen på søen illustreres af en fortælling om en fisker, der reddes i land, og udtaler, at det, der holdt ham oppe – udover en planke, som han klamrede sig til – var det, som præsten havde sagt i kirken juleaften. Præsten tænkte, så det knagede.. hvad kunne det dog være, han havde fået sagt, der havde så stor betydning for denne mand? Han spurgte manden, og manden svarede ham: ” Jo, præst.. Du sagde: Herren velsigne og bevare dig..” og den beretning efterfulgtes af en sætning til ordinanderne: ”Selvom præster er myreflittige og bestræber sig på at holde gode prædikener, så er vi ikke alene på arbejde – det er ikke os, der velsigner og bevarer – det er ham, vi alle tjener.”(Ved Thomas Søvnalds og Beth Marie Larsen Hagemanns ordination den 17. november 2019, klokken 16.00 i Maribo Domkirke.)

Tænker jeg disse tanker til ende, kan jeg øjne en overvældende konklusion: Forkyndelsen i prædikenen står ikke alene, (og er måske ikke så central, som præster ofte forestiller sig) - der skal mere til for at forkynde - du skal bestræbe dig på at være nærværende i alle dine møder med menigheden, og så lade Helligånden om resten. Du skal vise din menighed billeder,- og fortælle historier, der kan sætte deres tanker i gang.. Det er prædikenens opgave, hvis man følger Marianne Gaardens homiletiske overvejelser.

Og jagten på billeder og historier er da også til stadighed i gang.. Det vidner udgivelser som Morten Skovsteds (red.): ”Guldkorn” om, og det er da også tydeligt i homiletisk netværk, at det er fortællingen eller illustrationen, vi ofte kan hjælpe hinanden med. Den spændende eller skæve indledning eller illustration gør alle præster til samlere af inspiration fra kunst, kultur, litteratur og vittige bemærkninger. Som en af de unge præster, jeg besøgte, skrev til mig i en mail efterfølgende: ” Jeg går til prædiken efter den tanke, at der skal være en god åbning, som så kan ”føre” os igennem. På en måde hellere en halvdårlig prædiken, der kan huskes, end en god (teologisk) prædiken, der hurtigt går i glemmebogen.”

Min tese vil dog være, at man kun kan finde og bruge eksempler (illustrationer) og fortællinger, hvis man har sin teologiske faglighed in mente. For det er i den proces (med parafrase og eksegesis – og deraf følgende tematiske fastlæggelse af fokus i en hermeneutisk proces) man finder ”overskriften for sin prædiken”, og først når den er på plads, vil billederne og fortællingerne begynde at melde sig i prædikantens hukommelse,- eller ved at søge efter dem i kunsten. Så har man sit afsæt,- og det eksegetiske arbejde i baglokalet behøver man ikke altid at lægge frem for menigheden, - det var jo forberedelse til ordbegivenheden!

Diskurs om narrativ teologi og Svend Bjergs skift til erfaringsteologi.

Svend Bjerg foretog en vending, da han lagde afstand til narrativ teologi og i stedet gjorde sig til talsmand for erfaringsteologien. (jf. Kritisk Forum for Praktisk teologi 112, 2008 pp.2-17) Dette skift fra fortællingen (jf. The great Code) til den enkeltes historie - hvor subjektiviteten træder frem, altså hvor mit liv ikke kun forstås og accepteres som skæbne i lyset af narrativet om Kristus, men hvor mit liv også transfigureres,- aktivt forandres ved erfaringen af at blive gennemlyst i narrativet , forstås jeg også som en anerkendelse af, at det ikke længere er den enkeltes historie, der skrives/tales/ fortælles ind i Guds historie (eller

frelsehistorien), men snarere en forståelse for, at Gud har skrevet sig ind i menneskers historier. Vel egentlig en følgeslutning til homiletikkens empiriske vending, som Svend Bjerg udfolder, - samtidig med, at han lægger afstand til hele den sprog-videnskabelige/-filosofiske beskæftigelse, som har optaget både teologi og dets andre fag gennem mange år. For opgaven er at pege på Guds rige og Kristi nærvær med vores tilværelse og erfaring som udgangspunkt. I sin homiletik opstiller Svend Bjerg fire kriterier en prædiken skal opfylde: 1) Præsten skal ikke blive hængende i genfortællingen af teksten, de skal nå frem til det gode budskab. 2) En prædiken skal kun have ét tema, så prædikanten bliver tvunget til at gå dybden. 3) Sproget skal være levende uden klicheer, og endelig 4) skal en prædiken belyse sammenhængen mellem tros- og livserfaring.

I forlængelse af Svend Bjergs homiletiske tanker, greb jeg Charlotte Ellermanns "Eksistentiel Homiletik", fra 2020, hvor hun præciserer, at man ikke skal prædike teologisk, men man skal være teologisk for at prædike. Med 25 år erfaring har hun oplevet, at abstraktionen skaber afstand til tilhørerne, og nu definerer hun så fire måder at bringe spørgsmålet om eksistens ind i prædiken: 1) Den personlige synsvinkel – relationer til andre mennesker og Gud, som mange mennesker har til fælles. 2) Relationelle forhold – slægtskab, venskab og hvordan relationerne kan udfolde sig her både med næsten og med Gud, i kirken, hjemme og på arbejdspladsen. 3) Det sansede – berøring med naturen og omgivelserne – her er poesien og kunsten også en vigtig bestanddel. 4) Følelser og påvirkning – en betydelig del af erindring, selvforståelse og dermed tro og sjæleliv. En vis "resonans" af Rosa anes.

Charlotte Ellermann skriver: " Prædiken skal være en god oplevelse af at være talt til, reflekteret, underholdt, holdningspåvirket, opmuntret og bevæget." p. 10 En af hendes egne inspirationer er netop Svend Bjergs prædikener (og flere andre bl.a. Løgstrup, P.G. Lindhardt og Møllehave) I mødet med den amerikanske tilgang (Craddock fremhæves her) går det op for Ellermann, at formen og måden at formidle på er langt mere afgørende, end hun tidligere har antaget. (Her er det tydeligt for mig, at Charlotte Ellermann og jeg er "samme generation") Med Craddock som inspiration bevæger Ellermann sig fra deduktiv til induktiv prædikenstil. Lowrys loop klinger også med i baghovedet, når man læser hendes lille bog, der afsluttes med prædikenvejledninger til hele 2. tekstrække.

En vigtig advarsel til alle, der beskæftiger sig med erfaringsnære prædikener kommer Lillian Daniel med (her citeret fra Kritisk Forum for Praktisk teologi 137 fra 2014) Prædikanten skal altid stå bag kameraet – ikke foran – og du må aldrig være helten i din historie! Altså: prædikanten skal træde frem med sin person, men skal også vide at holde sig i baggrunden.

Konkluderende eftertanker:

Der er både noget komfortabelt og trygt ved at følge en opskrift, og samtidig opleves det lidt snærende og stramt. Men det er nødvendigt at følge opskriften, de første gange man begiver sig ud i en ny ret eller anretning. Først når opskriften er "implementeret", kan man begynde at eksperimentere med både ingredienserne og selve tilberedelsen. Således også med prædikener.

Mine studier har budt på mange opskrifter og skemaer. Og der er mange genkendelige ingredienser fra de mange år, hvor jeg selv har forberedt prædikener.

Mine egne første forsøg inddrog vel en smule fra Bukowskis skema,- og ellers tog det sit udgangspunkt i de prædikener, jeg selv havde hørt og læst. På den måde træder prædikanten ind i traditionen, og nogen af os er hurtigere end andre til at slippe ud af en "standard-prædiken" eller også bliver vi i den.

New Homiletics er også opskrifter, skemaer og standarder, trods empiriske vendinger og polyfone opdrag. Der er dog stadig inspiration at hente i at læse og fordybe sig i forskning og debat. Og så har jeg også haft mulighed for at læse egne gamle prædikener og nået refleksionen, som det kan knibe med i en almindelig præste-dagligdag.

Min deltagelse i højmesser, hvor jeg fik lejlighed til at høre på andre end mig selv, har også givet udbytte. Dels inspiration,- det kan man aldrig få nok af,- og også kollegial samtale og overvejelse af, hvad vi gør for at forberede prædiken, og hvorledes vi så får dem holdt.

Der er præster, der synes, at netop det at forberede prædiken er det sværeste ved embedet. Her er det måske især præster, der ikke endnu har slået rødder i menighed eller den rytme, som flere års præstegerning uvægerligt sætter igennem hos prædikanten.

Flertallet af præster går i gang med søndagens prædiken om mandagen. Her læses evangeliet og så ligger det i baghovedet, mens ugen går. Nogle beslutter sig ret hurtigt for, hvad prædikens forkyndende klare budskab er, mens andre selv er spændte på at finde ud af, hvor de ender, når de sætter sig ved tastaturet. Nogle læser meget forskelligt, som forberedelse,- mens andre har en særlig bog, som de tager frem, hvis det ikke går så glat med skrivningen. Guldkorn-bøgerne er blevet nævnt i denne sammenhæng.

De fleste, jeg har hørt, bruger fuldt manuskript. Der er stor forskel på, hvor manuskriptbundne de er,- ligesom der er stor forskel på, hvordan øjenkontakten med menigheden – og gestikken fremstår. Konklusionen er (på dette smalle grundlag), at erfaring betyder meget. Usikkerheden, som også kan have sin styrke i og med menigheden føler med præsten,- og ikke føler sig manipuleret,- blegner for de fleste med tiden. (Jeg bemærkede også, hvordan forskellige retoriske eksperter roste Kronprins Frederiks tale til sin mor ved regentjubilæet: Nu er han ikke usikker mere,- nu er han afslappet og sig selv, når han holder en tale! Når talerens/prædikantens nervøsitet damper af, så bliver tilhørerne lettede og kan lytte)

På trods af, at mange er skuffede over denne tids prædikanter (senest Kr. Drejergaard i "Præsten" 35, 2022 i sin anmeldelse af "Må vi være her?" og "Livets risiko", hvor han efterlyser en hermeneutisk teologi, altså en hermeneutisk proces, der kan "gennemtænke og udarbejde principperne for den i en stadig dialog med teksternes og samtidens livsforståelser"), så vidner de prædikener, jeg har lagt øre til, om flittige præster, der gør sig umage med forkyndelsen på hver deres måde, på hvert deres sted – og med de muligheder og betingelser, der forefindes.

Ingen af dem, jeg har hørt, er med i homiletiske netværker. Det kan undre, at få benytter sig af den kollegiale sparring, men for de fleste kolleger er det vist et spørgsmål om, at de har travlt. Som netværkstovholder oplever jeg også, at kolleger synes, at det er en god idé, men.. de færreste synes at have tid til at deltage. Og det er svært at overbevise dem om, at de faktisk opnår en tidsbesparelse, fordi de har deltaget og fået noget med sig til den kommende måneds prædikener. I den travle hverdag er det dog forståeligt og prisværdigt, at kolleger hellere sender afbud til homiletisk netværk end de aflyser en samtale. Og for de flestes vedkommende er der også mange andre møder i kalenderen i forvejen. Og for nogen er det også meget sårbart at lægge sin teologiske tænkning frem for kolleger, som man vel altid tror er meget dygtigere, end man selv er (lidt impostersyndromramt er man vel altid).

En sidste refleksion optog mig i slutningen af orloven: Er homiletik noget, man læser sig til,- eller er det noget, man tilegner sig? Altså, en homiletik (eller skal jeg ydmygt kalde det en prædiken-stil) man selv

udformer på baggrund af læsning og erfaring. Tankerækken meldte sig, da jeg i "Præsten" 36, 2022 læste Martin Ravns artikel om Perspektiver i K.E. Løgstrups (først i 1999 udgivne) homiletik "Den alt for korrekte prædiken", hvor han gør rede for Løgstrups hermeneutiske grundlag for sin homiletiske position. Løgstrup skelner mellem, hvordan Jesus selv og evangelisterne forkynder om ham. Jesus "fortæller tilhørerne ind" i sin forkyndelse, mens evangelisterne genfortæller Jesu forkyndelse samtidig med, at de forkynder Jesus som Kristus. "Jesus fortalte sine Tilhørere om Guds Rige med dem selv, med deres eget Liv og Færden;- evangelisterne derimod (efter deres Hensigt) forkynder Guds Rige med Jesu Liv." Læseren bliver selvfølgelig nysgerrig efter at vide, hvor Løgstrup kender til denne særlige kilde med Jesu uredigerede forkyndelse, men det spørgsmål må man lade ligge. Løgstrups homiletik formes derefter: "Det er os, der lever i Jesu Ord og Fortællinger, det er os, der tænker og handler og reagerer i dem. Vi Faar at vide, hvad Guds Rige er, ikke med Læresætninger og Meninger, men med os selv og vort eget Liv." På den baggrund kan vi besvare spørgsmålet om, hvem Jesus er,- altså har prædikenen til formål, : "at vi selv gaar den Vej og ikke lader Evangelisten gaa den for os." Løgstrup kritiserer sin samtid (Prenter, Seidelin og Asmund) for at holde alt for korrekte prædikener (i klassisk kirke-lingo),- men spørgsmålet er, om det homiletiske projekt, han fremlægger, kan lykkes. For det er svært, ikke udelukkende at prædike "for", men også "med" tilhørerne. (her kunne man måske sammenligne med Otherwise Preaching, som på sæt og vis ligger i forbindelse med Løgstrups homiletiske idéer).

Spændingen ligger for mig at se mellem hermeneutik og retorik. Her i midten finder vi homiletik,- men hvis vægten lægges for meget på en af de to, ender vi enten med et teologisk foredrag eller med en tale. At holde sig på midten er den svære kunst. Og så selvfølgelig at anerkende paradokset, at vi skal tale om Himmelen med jordiske stemmer.

Afsluttende bemærkninger:

Her er en del af de konklusioner og refleksioner, jeg har taget med mig – som prædikant og tovholder:

Al homiletik er relationel homiletik (med inspiration fra både Old og New Homiletics - og med udgangspunkt i, hvem der prædikes for)– med inddragelse af narrativer (både bibelske og extra-bibelske) og illustrationer af allehånde slags.

Prædikanten skal øve sig i retorisk bevidsthed: stil, form og sprog har stor betydning. Og her må prædikanten både vare sig, når der prædikes med manuskript og uden.

Præstens person har betydning . Niels Grønkjær udtalte på årsmødet i maj 2022 i Homiletisk Selskab: " Du skal kunne lide dem, du taler til,- ellers hører de ikke efter." Man kan så tilføje: " og vice versa". Her er for mig en mere inspirerende rådgivning end parolen om autenticitet.

Centralt i prædikenen er stadig teologisk faglighed, der formidles i tiden med udgangspunkt i menneskets eksistentielle spørgsmål (a la Søren Holst snarlige udgivelse til konfirmandforberedelse: Konkret kristendom, som jeg har fået lov til at læse original-manuskriptet til. Søren Holst fortalte om sit arbejde ved et foredrag på Landslejren, og jeg overtalte ham til, at jeg kunne få lov at læse det og også benytte det, når jeg vender tilbage fra orlov 1. oktober)

Der skal være tid til at forberede en prædiken, og inkubationstiden for en prædiken indeholder: Det vigtige salmevalg – parafrasen (eksegese), der fører til overskriften – den liturgiske indlejring : disse tre elementer danner en fundamental trekant i enhver prædikenforberedelse for mig ,- ofte går jeg frem og tilbage fra det ene til det andet ben i trekanten, inden det helt falder på plads, men så er jeg også parat til at inddrage

illustrationer og fortællinger både fra – ugen, der gik (både lokalt og globalt) heri ligger en illustrationsrigdom, som gerne suppleres med fortælle-stof (et inspirerende eksempel på en fortællekunst, der giver resonans hos/ i mig er Ingrid Schrøder-Hansens fine bog: »Bibelhistorier til hverdagsbrug« fra 1986,- og jeg kunne også nævne Frederik Hjerrilds ” Håndholdt tro og håb” fra 2007, og meget af det andet, som jeg har stukket næsen i af læsestof under orloven, hvor der, midt i alt det nye, også har været lejlighed til gode genlæsninger. De to nævnte eksempler passer fint til tonen i en nørrebrosk Kirkefondskirke, da der altid udtrykkes en solidaritet med tilhøreren,- og fornemmes en hjertevarm linie fra evangelium til mennesket.

Og så lige et par post-its til skærmen, så prædikanten ikke taber modet eller hovedet:

1."Gud er ikke en kedelig, men en barmhjertig Gud. Derfor skal ingen prædiken være kedelig, men barmhjertig."(Eberhard Jüngel)

2." Vi er dem, der skal sprede løs, ikke adspredt, men med lidenskab." (Svend Bjerg)

3.Maria Harms´ oplæg (ved konvent om ”Prædikenhåndbogen”)med skiltet: Rådet for større prædikebegejstring.

1. Husk din faglighed
2. Find dine kollegaer
3. Lær dig selv at kende
4. Kend dit sogn og sted
5. Bliv ved med at læse

Og til opbyggelig læsning i de uger, hvor det hele ender med overstregninger og ”samples”, som må kasseres, så prædikanten må sætte sig ved tastaturet lørdag nat eller søndag morgenstund:

Design for a sermon

It should be a living organism:

With one sturdy thought like a single stem

With natural limbs reaching up into the light.

It should have deep roots:

As much unseen as above the surface

Roots spreading as widely as its branches spread

Roots deep underground

In the soil of life’s struggle

In the subsoil of the eternal Word.

It should show nothing but its own unfolding parts:

Branches that thrust out by the force of its inner life

Sentences like leaves native to this very spray

True to the species

Not taken from alien growth

Illustrations like blossoms opening from

Inside these very twigs

Not brightly coloured kites

Pulled from the wind of somebody else's thought

Entangled in these branches.

It should bear flower and fruits at the

Same time like the orange:

Having some for food

For immediate nourishment

Having something for delight

For present beauty and fragrance

For the joy of hope

For the harvest of a distant day.

To be all this is must grow in a warm climate:

In loam enriched by death

In love like the all-seeing and all-cherishing sun

In trust like the sleep-sheltering night

In pity like the rain. (H. Grady Davis I "Design for Preaching" pp. 15f)

Sidste efterskrift – endnu en tur:

Jeg afsluttede min orlov med at deltage i en menighedsrejse til Berlin og Wittenberg. En rejse, hvis planlægning tog sin begyndelse inden jeg fik bevilget studieorlov, så jeg derfor var en del af udvalget bag. Fem dage med besøg i bl.a. Christianskirken i Berlin, Lutherlæsning og samtaler med menigheden. Tilbage til "kald og stand", tænkte jeg.. og "ad fontes".

Og så opdagede jeg, at der netop i disse dage er udgivet to nye bøger, som jeg også skal have læst: Gerd Theissens "Budskab i billeder" Afmytologisering som teologisk sandhedssøgen, hvor hermeneutikken er i højsædet – og Helene Dam og Loa Brix' "Skriften i munden", hvor retorikkens virkemidler endnu engang foldes ud for præster. Færdig bliver man jo heldigvis aldrig..

Tak for friheden til fordybelse. Det har været givende,- og bliver det forhåbentlig også for både kolleger og menigheder på Nørrebro.

Susanne Voss Pedersen, Anna kirke, Nørrebro d. 30.9.2022